

Maria FILIPIAK

Karol KLAUZA

WOJNA I POKÓJ

Bibliografia wypowiedzi Jana Pawła II (1978–1989)

Pontyfikat Jana Pawła II jest okresem, w którym ze szczególną wyrazistością ujawniona została dynamiczna obecność Kościoła w ogólnoludzkim wysiłku budowania i utrzymania pokoju międzynarodowego. Osobiste zaangażowanie Papieża w rozwiązywanie konfliktów politycznych, w łagodzenie sporów prowadzących niekiedy do konfrontacji zbrojnej, stanowi wymowny wyraz miejsca, jakie Jan Paweł II przypisuje wartości pokoju między narodami.

Inną formą jego wkładu w budowanie pokoju jest realizowana od samego początku pontyfikatu społeczna pedagogia pokoju. Prowadzi ona do zajmowania dojrzałych postaw sprzyjających pokojowi a odrzucających zbrojne rozwiązania. W przemówieniach skierowanych do rządzących, do dyplomatów, żołnierzy, kombatanów, obywateli państw pozostających w stanie wojny, Jan Paweł II wyjaśnia konstytutywne elementy prawdziwego pokoju, wskazuje na różne metody jego osiągnięcia, podaje bogatą filozoficzno-teologiczną argumentację odrzucania wojny i wszystkiego, co do niej prowadzi.

Zamieszczona poniżej bibliografia ukazuje tego rodzaju wypowiedzi w układzie chronologicznym. Zakres znaczeniowy pojęć „pokój” i „wojna” został zacieśniony do płaszczyzny międzynarodowej i świadomie zrezygnowano z ogólnego, akademickiego bądź czysto teologicznego ujmowania kategorii pokoju. Nie uwzględniono też licznych wypowiedzi Papieża dotyczących stanu wojennego wprowadzonego w Polsce.

Źródłową pozycją dla opracowania bibliografii był zbiór wypowiedzi Papieża *Insegnamenti di Giovanni Paolo II* wydawany od 1978. Ostatnie dwa lata są pozabawione odniesień do tego źródła, ponieważ odpowiednie tomy nie są jeszcze dostępne w Polsce.

Odpowiednikiem tej pozycji jest wykorzystany przez opracowujących pierwszy tom wypowiedzi papieskich w tłumaczeniu na język polski Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie* (dotychczas ukazały się dwie części zawierające wypowiedzi z 1980 r.). Ponadto wykorzystano zbiór przemówień wygłoszonych podczas modlitwy „Anioł Pański”: *Anioł Pański z papieżem Janem Pawłem II*.

Podstawę zakwalifikowania pozycji do wykazu stanowiło wyodrębnienie założonego aspektu występującego w tekście czy to w postaci samego pojęcia „pokój” lub „wojna”, czy też kategorii równoważnych. Bibliografia tekstów źródłowych na ten temat może się okazać przydatna zarówno w pracach redakcyjnych, jak i duszpasterskich.

Wykaz skrótów

AP1 – *Anioł Pański z papieżem Janem Pawłem II*, t. 1, Città del Vaticano 1982, ss. 462.

AP2 – *Anioł Pański z papieżem Janem Pawłem II*, t. 2, Città del Vaticano 1986, ss. 479.

AP3 – *Anioł Pański z papieżem Janem Pawłem II*, t.3, Città del Vaticano 1989, ss. 395.

IGP – *Insegnamenti di Giovanni Paolo II* [Città del Vaticano] I (1978), ss. 477.

II (1979) [t. 1], ss. 1729.

II (1979) t. 2, ss. 1574.

III (1980) t. 1, ss. 1983.

III (1980) t. 2, ss. 1869.

IV (1981) t. 1, ss. 1292.

IV (1981) t. 2, ss. 1313.

V (1982) t. 1, ss. 1376.

V (1982) t. 2, ss. 2497.

V (1982) t. 3, ss. 1751.

VI (1983) t. 1, ss. 1730.

VI (1983) t. 2, ss. 1496.

VII (1984) t. 1, ss. 2016.

VII (1984) t. 2, ss. 1708.

VIII (1985) t. 1, ss. 2081.

VIII (1985) t. 2, ss. 1683.

IX (1986) t. 1, ss. 2204.

IX (1986) t. 2, ss. 2242.

X (1987) t. 1, ss. 1482.

X (1987) t. 2, ss. 2582.

X (1987) t. 3, ss. 1812.

JPZP – *Jan Paweł II na ziemi polskiej*. Watykan 1979 ss. 286.

NP III, 1 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, III (1980) t. 1, Poznań, Warszawa 1985, ss. 875.

NP III, 2 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, III (1980) t. 2, Poznań, Warszawa 1986, ss. 924.

ORpol. – „L'Osservatore Romano” wyd. polskie 1(1980) –

OŚP – Paweł VI, Jan Paweł II, *Orędzia papieskie na Światowy Dzień Pokoju*, Rzym–Lublin 1987 ss. 212.

1978

1. *Przemówienie do członków Papieskiej Komisji „Iustitia et Pax”* (Audiencja prywatna, 11 XI), „*Życie i Myśl*” 29(1979) nr 3, s. 95–97; toż: *Sviluppo nella libertà* IGP I, s.132–135.

2. *Maryja jest cała Adwentem* (Anioł Pański, 10 XII), AP1, s. 29 – 30; toż: *Pace per la Terra Santa, per il Libano, per l'Iran*, IGP I, s. 322–324.

3. *Appello del Santo Padre ai presidenti di Argentina e Chile*. (Apel do prezydentów państw zaangażowanych w konflikt dotyczący Kanału Beagle, 12 XII), IGP I, s. 329–330.

4. *Osiągniemy pokój wychowując do pokoju* (Orędzie [...] na Światowy Dzień Pokoju, 1 stycznia 1979 r.), w: OŚP 104–114; toż: *Per giungere alla pace educare alla pace* (21 XII) IGP I s. 377–388.

1979

5. *Homilia wygłoszona w Bazylice św. Piotra z okazji XII Światowego Dnia Pokoju, 1 I*, „Wiadomości Archidiecezjalne Gnieźnieńskie” 34(1979) nr 3–4, s. 57–58; toż: *Un anno di pace*, IGP II, 1 s. 3–6.

6. *Le credenziali del nuovo ambasciatore dello Sri Lanka* [Listy uwierzytelnia-

jące nowego ambasadora Sri Lanki] (Do ambasadora Sri Lanki, 8 I), IGP II, 1, s. 29–30.

7. *Pace e progresso per tutto il mondo* [Pokój i postęp dla całego świata] (Do Korpusu Dyplomatycznego, 12 I), IGP II, s. 43–58.

8. *Przemówienie wygłoszone w pałacu Delegatury Apostolskiej do Korpusu Dyplomatycznego akredytowanego w Meksyku* (26 I), w: *Jan Paweł II w Ameryce Łacińskiej*, Warszawa 1980 s. 47–48; toż: *Rispettare i diritti dell'uomo*, IGP II, 1, s. 154–156.

9. *Przemówienie do obecnych na lotnisku w Nassau (Bahama) kilkunastu tysięcy pielgrzymów* (1 II), w: *Jan Paweł II w Ameryce Łacińskiej*, Warszawa 1980, s. 161–162; toż: *Uniti nella solidarietà dell'amore*, IGP II, 1, s. 331–332.

10. *Módlmy się za narody, które cierpią* (Anioł Pański, 18 II), AP1, s. 54–56; toż: *Pregare per la pace dei popoli che soffrono*, IGP II, 1, s. 417–419.

11. *Rzym apostołów i męczenników* (Anioł Pański, 25 II), AP1, s. 57–59; *Trepidazione per i fratelli coinvolti nella guerra*, IGP II, 1, s. 459–461.

12. *Dalla vostra luce un messaggio di pace per i popoli europei* [Z waszego światła orędzie pokoju dla narodów europejskich] (Przemówienie do sportowców, 18 III), IGP II, 1, s. 675–676.

13. *Nasce dal Vangelo l'impegno per la difesa dei diritti umani* [Zaangażowanie na rzecz obrony praw ludzkich rodzi się z Ewangelii] (Do przewodniczących Międzynarodowego Instytutu Praw Człowieka, 22 III), IGP II, 1, s. 692–694.

14. *Responsabilità e solidarietà nel cammino dell'Europa* [Odpowiedzialność i solidarność w wędrówce Europy] (Do Przewodniczącego Parlamentu Europejskiego, 5 IV), IGP II, 1, s. 796–799.

15. *Solidarietà e collaborazione nei rapporti tra i popoli* [Solidarność i współpraca w stosunkach między narodami] (Przemówienie na Konferencji ONZ do Spraw Handlu i Rozwoju, 10 V), IGP II, 1, s. 1083–1086.

16. *Gorąca modlitwa i żarliwe wołanie o pojednanie i pokój* (Homilia na Monte Cassino, 17 V), „Koszalińsko-Kołobrzeszkie Wiadomości Diecezjalne” 7(1979) nr 8, s. 225–228; toż: *L'ardente preghiera, il fervente grido per la riconciliazione e per la pace*, IGP II, 1, s. 1149–1154.

17. *La fratellanza dei popoli si fonda sui valori spirituali* [Braterstwo narodów bazuje na wartościach duchowych] (Monte Cassino, 17 V), IGP II, 1, s. 1155–1162.

18. *Zwycięstwo przez wiarę i miłość* (Oświęcim-Brzezinka, 7 VI), w: JPZP s. 204–210; toż: *Vittoria della fede e dell'amore sull'odio*, IGP II, 1, s. 1482–1487.

19. *Odpowiedzialność wobec historii i własnego sumienia* (Przemówienie w Belwederze, 2 VI), w: JPZP s. 19–24; toż: *La missione della Chiesa per il progresso dei popoli*, IGP II, 1, s. 1379–1384.

20. *Paweł VI w dziele odnowy Kościoła. Przemówienie [...] w czasie audiencji generalnej dnia 8 VIII 1979 r.*, „Życie i Myśl” 29(1979) nr 12, s. 214–217; toż: *Pace, giustizia, evangelizzazione nel magistero del Paolo VI*, IGP II, 2, s. 116–122.

21. *Wołanie o pokój* (Anioł Pański, 2 IX), AP1, s. 127–129; toż: *La nostra preghiera sia un'invocazione alla pace*, IGP II, 2, s. 221–223.

22. *W służbie pokoju i pojednania* (Anioł Pański, 23 IX) AP1, s. 137–138; toż: «*Affido a Maria il mio pellegrinaggio di pace*», IGP II, 2, s. 352–354.

23. *Il rispetto della legge fondamento della pace* [Poszanowanie prawa – fundamentem pokoju] (Przemówienie na IX Światowej Konferencji Prawniczej, 24 IX), IGP II, 2, s. 364–367.

24. *Con gli interessi fondamentali delle parti difendiamo il bene supremo della pace* [Zabiegając o podstawowe interesy narodów bronimy najwyższego dobra pokoju] (Przemówienie do delegacji rządów Argentyny i Chile, 27 IX), IGP II, 2, s. 390–395.

25. *La vera pace deve essere fondata sulla giustizia* [Prawdziwy pokój musi opierać się na sprawiedliwości] (Przemówienie do Korpusu Dyplomatycznego, 29 IX), IGP II, 2, s. 440–442.

26. *Pokój a pojednanie* (Przemówienie w Drogheda, Irlandia, 29 IX), „Chrześcijanin w Świecie” 11(1979) nr 12, s. 49–57; toż: *Pace e riconciliazione*, IGP II, 2, s. 422–433.

27. *Na forum pokoju i sprawiedliwości* (Orędzie do Organizacji Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku 2 X 1979) w: *Nauczanie społeczne 1978–1979 t. 2*, Warszawa 1982 s. 308–324; toż: *La dignità della persona umana fondamento di giustizia e di pace*, IGP II, 2, s. 522–540.

28. *Przemówienie wygłoszone do przedstawicieli organizacji pozarządowych działających w ramach ONZ* (Nowy Jork 2 X), w: *Jan Paweł II w Irlandii i Stanach Zjednoczonych*, Warszawa 1981, s. 133–134; toż: *Un contributo fondamentale per i popoli, le persone, la pace* IGP II, 2, s. 541–542.

29. *Przemówienie wygłoszone do członków Sekretariatu Generalnego ONZ* (2 X), w: *Jan Paweł II w Irlandii i Stanach Zjednoczonych*, Warszawa 1981, s. 136–137; toż: *La pace è la cattedrale dei nostri giorni*, IGP II 2, s. 545–547.

30. *Przemówienie podczas spotkania z prezydentem Stanów Zjednoczonych w Waszyngtonie* (6 X), w: *Jan Paweł II w Irlandii i Stanach Zjednoczonych*, Warszawa 1981, s. 276–278; toż: *Operare per una pace fondata sulla giustizia, sulla carità, sulla verità* IGP II, 2, s. 658–661.

31. *Sradicare la menzogna della guerra mascherata da interessi di parte* [Wykorenić kłamstwo o wojnie maskowane interesami ubocznymi] (Przemówienie do weteranów wojennych, 20 X), IGP II, 2, s. 789–792.

32. *Dobrze jest braciom przebywać razem* (Anioł Pański, 28 X) AP1, s. 145–148; toż: *Appello per i diritti umani* IGP II, 2, s. 984–987.

33. *Prawda siłą pokoju* (Orędzie [...] na XIII Światowy Dzień Pokoju 1 I 1980), ORpol 1(1980) nr 1–2 s. 3–4; toż: «*La verità, forza della pace!*», (18 XII) IGP II, 2, s. 1444–1452.

1980

34. *Prawda o człowieku jest wielką siłą działającą na rzecz pokoju* (Homilia w Bazylice Watykańskiej, 1 I), NP III, 1, s. 1–4; toż: *La verità sull'uomo è forza della grande causa della pace*, IGP III, 1, s. 3–8.

35. *Kościół współczesnego świata w służbie wielkiej sprawy pokoju* (Przemówienie do Korpusu Dyplomatycznego, 14 I), NP III, 1, s. 56–61; toż: *La Chiesa*

nel mondo contemporaneo al servizio della grande causa della pace, IGP III, 1, s. 135–147.

36. *Najgłębsze ludzkie tęsknoty zmierzają ku pokojowi i sprawiedliwości* (Do Kolegium Obrony NATO, 7 II), NP III, 1, s. 130–131; toż: *Le più profonde aspirazioni umane sono rivolte alla pace e alla giustizia*, IGP III, 1, s. 334–337.

37. *Stawiajcie ludziom dzisiejszym przed oczy ideał miłości społecznej* (Do członków Papieskiej Komisji „Iustitia et pax”, 9 II), NP III, 1, s. 139–142; toż: *Presentate agli uomini d’oggi l’ideale dell’amore sociale*, IGP III, 1, s. 351–358.

38. *Pokój, zgoda i solidarność dla Nikaragui* (Do członków Rady Rządzącej Nikaragui, 3 III), NP III, 1, s. 212–213; toż: *Pace, concordia e solidarietà nel futuro del Nicaragua*, IGP III, 1, s. 508–510.

39. *Módlmy się o pokój, wolność i sprawiedliwość* (Anioł Pański, Nursja, 23 III), NP III, 1, s. 285–286; toż: *Preghiamo per la pace, la libertà e la giustizia*, IGP III, 1, s. 688–691.

40. *Oreǳie do Jego Świątobliwości Antoniego Piotra Khoraiche* [patriarcha maronitów w Antiochii] (Bejrut, 30 III), NP III, 1, s. 315; toż: *Messaggio a Sua Beatitudine Antoine Pierre Khoraiche*, IGP III, 1, s. 766–767.

41. *Usilna prośba do Boga o pokój w Salvadorze* (Audiencja generalna, 2 IV), NP III, 1, s. 327–328; toż: *Supplica a Dio per la pace nel Salvador*, IGP III, 1, s. 797–798.

42. *Szerzcie wartości sprawiedliwości i pokoju* (Do Centrum Inicjatywy Młodzieżowej, 29 IV), NP III, 1, s. 425–426; toż: *Promuovete i valori della giustizia e della pace*, IGP III, 1, s. 1016–1018.

43. *Przybywam jako człowiek religii, nadziei i pokoju* (Kinszasa, 2 V), NP III, 1, s. 443–444; toż: *Sono qui come uomo di religione, di speranza e di pace*, IGP III, 1, s. 1060–1063.

44. *Ludzkość ma prawo do pokoju i bezpieczeństwa* (Do Korpusu Dyplomatycznego w Zairze, 3 V), NP III, 1, s. 466–468; toż: *Gli uomini hanno diritto alla pace e alla sicurezza*, IGP III, 1, s. 1104–1108.

45. *Żyćcie w jedności, bądźcie budowniczymi pokoju!* (Kisangani, Zair, 6 V), NP III, 1, s. 504–505; toż: *Vivete nell’unità, siate artefici di pace*, IGP III, 1, s. 1176–1178.

46. *Wizyta przyjaźni i pokoju* (Akra, Ghana, 8 V), NP III, 1, s. 530–531; toż: *Visita di amicizia e di pace*, IGP III, 1, s. 1230–1231.

47. *Pokój – istotnym warunkiem rozwoju Afryki* (Wywiad z Ojcem Świętym, 12 V), NP III, 1, s. 592–594.

48. *Międzynarodowa solidarność oraz reformy w działaniach na rzecz pokoju i sprawiedliwości* (Spotkanie z Korpusem Dyplomatycznym w Brazylii, 30 VI), NP III, 1, s. 869–870; toż: *Solidarietà internazionale e riforme per promuovere la pace e la giustizia*, IGP III, 1, s. 1953–1955.

49. *Wezwanie do modlitwy o pokój w Libanie* (Audiencja generalna, 16 VII), NP III, 2, s. 149; toż: *Invito a pregare per la pace nel Libano*, IGP III, 2, s. 276.

50. *Jedność, pokój i postęp dla narodu Libańskiego* (Do parlamentarzystów Zgromadzenia Narodowego Libanu, 2 X), NP III, 2, s. 417–419; toż: *Unità, pace e progresso per la nazione libanese*, IGP III, 2, s. 755–760.

51. *Prawo narodów do własnego rozwoju i zachowania swej tożsamości* (Do uczestników plenarnego posiedzenia Papieskiej Komisji „Iustitia et Pax”, 14 XI), NP III, 2, s. 603–605; toż: *Salvaguardare il diritto dei popoli al proprio sviluppo e alla propria identità*, IGP III, 2, s. 1168–1173.

52. *Pożegnanie* (Monachium, 19 XI), NP III, 2, s. 704–707; toż: *Pace tra i popoli e unità dei cristiani*, IGP III, 2, s. 1375–1380.

53. *Wkład do pokoju wśród narodów Europy* (Lotnisko Fiumicino, 19 XI), NP III, 2, s. 709–710; toż: *Contributo alla pace tra i popoli d'Europa*, IGP III, 2, s. 1383–1385.

54. *Chcesz służyć sprawie pokoju – szanuj wolność* (Orędzie na XIV Światowy Dzień Pokoju), OŚP s. 123–133; toż: *Per servire la pace rispetta la libertà*, IGP III, 2, s. 1628–1639.

55. *Iść zawsze drogami zrozumienia i pokoju* (Do delegacji rządów Argentyny i Chile, 12 XII), NP III, 2, s. 828–829; toż: *Seguire sempre le vie della comprensione e della pace*, IGP III, 2, s. 1664–1675.

56. *Rok działalności Stolicy Apostolskiej* (Przemówienie do Kolegium Kardynałów, 22 XII), NP III, 2, s. 873–887; toż: *Il cammino della Chiesa tra gli uomini per la costruzione di un mondo più giusto*, IGP III, 2, s. 1755–1779.

57. *Pokój i wzajemne poszanowanie* (Orędzie telewizyjne do Polaków, 23 XII), NP III, 2, s. 895–896; toż: *Pace e rispetto reciproco per il bene futuro della Polonia*, IGP III, 2, s. 1791–1794.

1981

58. *Braterstwo – wolność synów Bożych – pokój* (Bazylika św. Piotra, 1 I), ORpol. 2(1981) nr 1 s. 1,3; toż: *La pace tra gli uomini e i popoli è il frutto della fratellanza*, IGP IV, 1, s. 3–10.

59. *Stolica Apostolska wobec problemów ludzkości* (Do Korpusu Dyplomatycznego, 12 I), ORpol. 2(1981) nr 2, s. 6–7; toż: *Solidarietà verso tutte le grandi iniziative che tendono a risolvere i problemi dell'umanità*, IGP IV, 1, s. 54–71.

60. *Błogosławieni, którzy wprowadzają pokój* (Homilia na Quezon Memorial Circle, Manila, 19 II), w: *Jan Paweł II na Filipinach i w Japonii 16–26 II 1981*, Warszawa 1986 s. 97–99; toż: *Beati gli operatori di pace*, IGP IV, 1, s. 397–400.

61. *Nadzieja – miłość – pokój* (Spotkanie z młodzieżą, Tokio, 24 II), ORpol. 2(1981) nr 6, s. 20–21; toż: *Dialogo sulla lingua, la speranza, lo sport, la musica, l'amore, la pace*, IGP IV, 1, s. 518–525.

62. *Pokój Wam* (Tokio, 24 II), ORpol. 2(1981) nr 6 s. 20; toż: *Pace a tutti, pace con tutti, che tutti siano operatori di pace*, IGP IV, 1, s. 510–513.

63. *O budowaniu nowych stosunków w świecie* (Przemówienie do Korpusu Dyplomatycznego, Tokio, 24 II), ORpol. 2(1981) nr 6, s. 21–22; toż: *Ogni comunità diplomatica è un terreno di prova per i problemi mondiali*, IGP IV 1, s. 526–531.

64. *Pamięć o przeszłości oznacza zaangażowanie w przyszłość* (Hiroszima, 25 II), ORpol. 2(1981) nr 6, s. 22–23; toż: *Ricordare il passato è impegnarsi per il futuro*, IGP IV, 1, s. 532–537.

65. *Jesteście żywym wołaniem o pokój* (Przemówienie do ofiar bomby atomowej, Nagasaki, 26 II), ORpol. 2(1981) nr 7 s. 22; toż: *Voi siete un vivente e costante appello alla pace*, IGP IV, 1, s. 571–572.

66. *Solidarność świata z Narodem Polskim oznacza obronę sprawiedliwości i pokoju w świecie* (Audiencja Generalna, 14 XII), ORpol. 2(1981) nr 12, s. 1, 11; toż: *Il ringraziamento per la solidarietà con il popolo polacco*, IGP IV, 2, s. 947.

67. *Pamięć o przeszłości to zaangażowanie się w przyszłość* (Anioł Pański, 30 VIII), AP1, s. 410–413; toż: *Vigorosa difesa della pace*, IGP IV, 2, s. 116–119.

68. *Pokój – dar Boga powierzony ludziom* (Orędzie na XV Światowy Dzień Pokoju 1 stycznia 1982), OŚP s. 134–147; toż: *La pace, dono di Dio affidato agli uomini* (21 XII), IGP IV, 2, s. 1182–1197.

69. *Działalność Stolicy Apostolskiej „ad extra” w roku 1981* (Do Kardynałów i współpracowników kościelnych przy Stolicy Apostolskiej, 22 XII), ORpol. 2(1981) nr 12, s. 12–13; toż: *La Chiesa rinnova il dialogo con il mondo per favorire la comprensione tra i popoli*, 22 XII), IGP IV, 2, s. 1208–1227.

1982

70. *Dar powierzony dobrej woli ludzi* (Homilia na XV Światowy Dzień Pokoju, 1 I), ORpol. 3(1982) nr 1, s. 4; toż: *La pace, dono di Dio, dipende dalla buona volontà degli uomini*, IGP V, 1, s. 3–8.

71. *Kościół wobec największych problemów współczesnego świata* (Do Korpusu Dyplomatycznego, 16 I), ORpol. 3(1982) nr 1, s. 10–12; toż: *La pace, i diritti dell'uomo e dei popoli, la vita umana, il lavoro, la famiglia, al centro della sollecitudine della Santa Sede*, IGP V, 1, s. 108–128.

72. *Ewangeliczny zarys sprawiedliwości i pokoju* (Anioł Pański, 31 I), AP2, s. 50–51; toż: *Pongo il problema della Polonia dinanzi alla coscienza del mondo*, IGP V, 1, s. 264–266.

73. *La possibilità della pace guidi ogni vostra attività* [Niech nastawienie na pokój kieruje każdym waszym działaniem] (Do Kolegium Obrony NATO, 1 II), IGP V, 1, s. 278–279.

74. *Pokój i sprawiedliwość – prawdziwe świadectwo Ewangelii* (Homilia, Lagos, 12 II), w: *Jan Paweł II. Nauczanie społeczne t. 2*, Warszawa 1986, s. 483–487; toż: *Azione di pace e di giustizia per la vera testimonianza del Vangelo*, IGP V, 1, s. 362–366.

75. *Przemówienie podczas spotkania z Prezydentem Beninu* (Cotonou, 17 II), w: *Jan Paweł II w Afryce*, Warszawa 1985, s. 414–416; toż: *Giustizia e pace per tutti i popoli*, IGP V, 1, s. 535–539.

76. *Przemówienie do Prezydenta Gabonu* (Libreville, 17 II), w: *Jan Paweł II w Afryce*, Warszawa 1985, s. 433–435; toż: *Possa la vostra azione portare la pace all'Africa*, IGP V, 1, s. 567–572.

77. *Prawdziwa wolność człowieka* (Anioł Pański, 7 III), AP2, s. 61–63; toż: *Il Signore conceda al Guatemala una pace stabile e sicura*, IGP V, 1, s. 753–755.

78. *Pojednanie z Bogiem* (Anioł Pański, 4 IV), AP2, s. 70–72; toż: *Pace e riconciliazione per i popoli della Palestina*, IGP V, 1, s. 1108–1112.

79. *Pokój Wam!* (Anioł Pański, 18 IV), AP2, s. 73–74; toż: *Dove la pace è in pericolo prevalgano ragione e saggezza*, IGP V, 1, s. 1240–1241.

80. *Accorato appello per la pace tra Argentina e Gran Bretagna* [Apel na rzecz pokoju pomiędzy Argentyną i Wielką Brytanią] (Anioł Pański, 2 V), IGP V, 2, s. 1389–1390.

81. *Pokój jest obowiązkiem. Pokój jest możliwy* (Homilia podczas Mszy św. z biskupami Argentyny i Wielkiej Brytanii, 22 V), ORpol. 3(1982) nr 6, s. 6; toż: *La pace dono di Cristo impegno per i cristiani*, IGP V, 2, s. 1796–1800.

82. *Telegramy do rządów Argentyny i Wielkiej Brytanii* (22 V), ORpol 3(1982) nr 4, s. 10; toż: *Accorato appello per la pace*, IGP V, 2, s. 1801–1802.

83. *Bóg pokoju i pojednania niech będzie z wami wszystkimi* (Gatwick, Wielka Brytania, 28 V), ORpol. 3(1983) nr 6, s. 8; *Questo momento della nostra storia rivela un'urgente necessità di riconciliazione*, IGP V, 2, s. 1892–1894.

84. *Przyjmujecie dar Ducha Świętego, by nieść światu owoce pojednania i pokoju* (Homilia na lotnisku Coventry, 30 V), ORpol. 3(1983) nr 6, s. 13; toż: *Costruire pazientemente la pace nel rispetto e nella fiducia*, IGP V, 2, s. 1975–1983.

85. *Rozbrojenie* (Orędzie [...] do uczestników sesji specjalnej Zgromadzenia Ogólnego ONZ, poświęconej sprawie rozbrojenia, odczytane 7 czerwca przez Kardynała Sekretarza Stanu Agostino Casaroli), ORpol. 3(1982) nr 6, s. 24–25; toż: *Il negoziato rimane l'unica soluzione realistica di fronte alla continua minaccia della guerra*, IGP V, 2, s. 2131–2143.

86. *Il contributo dell'America alla causa della pace mondiale* [Wkład Ameryki w sprawę pokoju światowego] (Do prezydenta Ronalda Reagana, 7 VI), IGP V, 2, s. 2121–2129.

87. *È un viaggio di amore nella speranza della riconciliazione e della pace* [Podróż miłości w nadziei pojednania i pokoju] (Rio de Janeiro, 11 VI), IGP V, 2, s. 2175–2178.

88. *Spotkanie ojca w wierze z dziećmi, które cierpią* (Buenos Aires, 11 VI), ORpol. 3(1982) nr 6, s. 18–19; toż: *Chiedo alla vergine di Luján che diventino realtà le ansie dei popoli che anelano alla pace*, IGP V, 2, s. 2182–2187.

89. *Pożegnanie Argentyny* (Buenos Aires, 12 VI), ORpol. 3(1982) nr 6, s. 23; toż: *Due popoli aspirano alla pace e la invocano ansiosamente*, IGP V, 2, s. 2233–2236.

90. *Kościół obrońcą pokoju* (Anioł Pański, 13 VI), AP2, s. 90–92; toż: *I popoli non sono chiamati a combattersi ma a comprendersi per convivere pacificamente*, IGP V, 2, s. 2239–2242.

91. *Apel w sprawie Libanu* (Po audiencji generalnej, 16 VI), ORpol. 3(1982) nr 7–8, s. 10; toż: *Rinnovato appello per la pace nel Libano*, IGP V, 2, s. 2349.

92. *Il contributo della Costa d'Avorio alla pace tra i popoli africani* [Wkład Wybrzeża Kości Słoniowej w pokój pomiędzy ludami afrykańskimi] (Do prezydenta Houphouët-Boigny, 18 VI), IGP V, 2, s. 2354–2355.

93. *Ponówmy modlitwy za braci naszych w Libanie* (Apel w sprawie Libanu po Anioł Pański, 11 VII), ORpol. 3(1982) nr 7–8, s. 19–20; toż: *Gli uomini sono chiamati alla dignità di figli di Dio*, IGP V, 3, s. 59–60.

94. *L'apostolato della pace è impegno essenziale del moderno apostolato dei laici* [Apostolat pokoju jest podstawowym obowiązkiem współczesnego apostolatu świeckich] (Spotkanie z młodzieżą, 9 VIII), IGP V, 3, s. 198–200.

95. *Solo l'amore e la giustizia possono costruire la pace* [Tylko miłość i sprawiedliwość mogą budować pokój] (Spotkanie z młodzieżą, 12 IX), IGP V, 3, s. 434–438.

96. *Wielkie problemy współczesnego świata* (Audiencja dla uczestników 69 Konferencji Unii Międzyparlamentarnej, 18 IX), ORpol. 3(1982) nr 10, s. 27; toż: *L'arresto della corsa agli armamenti esigenza primaria dell'umanità*, IGP V, 3, s. 481–488.

97. *Annunciò il messaggio evangelico della giustizia come condizione fondamentale della pace* [Głoszę ewangeliczne orędzie sprawiedliwości jako fundamentalny warunek pokoju] (Homilia, 26 IX), IGP V, 3, s. 602–607.

98. *Dialog na rzecz pokoju – wyzwaniem dla naszych czasów* (Orędzie na XVI Światowy Dzień Pokoju, 8 XII), OŚP, s. 148–159; toż: *Il dialogo per la pace una sfida per il nostro tempo*, IGP V, 3, s. 1542–1554.

1983

99. *Wchodzimy w nowy Jubileusz naszego Odkupienia* (Homilia, 1 I), ORpol. 4(1983) nr 1, s. 17–18; toż: *Il senso del dialogo sta nel lavorare in comune per progredire nel cammino della pace*, IGP, VI, 1, s. 3–8.

100. *Założenia i cele międzynarodowe Stolicy Apostolskiej* (Do Korpusu Dyplomatycznego, 15 I), ORpol. 4(1983) nr 2, s. 4–5, 6; toż: *Il dialogo leale per la pace linea di azione della Santa Sede e modello dell'attività diplomatica*, IGP VI, 1, s. 119–132.

101. *Pokój w prawdzie i sprawiedliwości* (Homilia, San Salvador, 6 III), ORpol. 4(1983) nr 4, s. 14–15; toż: *Pace a questa terra martoriata, riconciliazione tra i fratelli*, IGP VI, 1, s. 600–605.

102. *Wiara, która prowadzi do sprawiedliwości i pokoju* (Homilia, Guatemala, 7 III), ORpol. 4(1983) nr 4, s. 17–18; toż: *Rafforzamento della fede e promozione sociale*, IGP VI, 1, s. 619–625.

103. *Środki społecznego przekazu w służbie pokoju* (Orędzie na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, 25 III), ORpol. 4(1983) nr 4, s. 6; toż: *Un'informazione serena imparziale può dare un magnifico contributo alla causa della pace*, IGP VI, 1, s. 804 – 807.

104. *Dal turismo derivano vantaggi per la cultura e per la pace* [Korzyści dla kultury i pokoju płynące z turystyki] (Do przedstawicieli agencji turystycznych, 7 V), IGP VI, 1, s. 1168–1170.

105. *Pragnienie zwycięstwa należy do chrześcijańskiego programu życia człowieka i Narodu* (Homilia, Warszawa, 17 VI), ORpol. 4(1983), numer nadzwyczajny, s. 10–11; *Solo una vittoria di natura morale può restituire alla società la sua unità*, IGP VI, 1, s. 1540–1548.

106. *Pielgrzymka wiary* (Anioł Pański, 31 VII), AP2, s. 218–220; toż: *Prevalgano il rispetto dei diritti umani e la ricerca della pace*, IGP VI, 2, s. 134–138.

107. *Prawdziwe zadanie przedstawicielstw dyplomatycznych* (Do Korpusu Dyplomatycznego, 11 IX), ORpol. 4(1984) nr 9, s. 11, 12; toż: *La diplomazia come arte della pace*, IGP VI, 2, s. 477–481.

108. *Matka Pocieszenia* (Anioł Pański, 18 IX), AP2, s. 235–236; toż: *Il Santo Padre invita a pregare perchè sia evitato il disastro nucleare*, IGP VI, 2, s. 567–569.

109. *Pace e giustizia per i popoli centroamericani* [Pokój i sprawiedliwość dla narodów Ameryki Środkowej] (Do biskupów Hondurasu, 26 IX), IGP VI, 2, s. 650–655.

110. *Fermo richiamo alla responsabilità per il mantenimento della pace* [Wezwanie do odpowiedzialności za utrzymanie pokoju] (Apel w sprawie Libanu, 28 IX), IGP VI, 2, s. 669–671.

111. *Pod Twoją obronę* (Anioł Pański, 16 X), AP2, s. 243–246; toż: *Il Santo Padre rinnova l'appello di Fatima: «Liberaci dalla guerra e dai peccati contro la vita»*, IGP VI, 2, s. 793–798.

112. *Odpowiedzialność Europy za pokój i sprawiedliwość w świecie* (Przemówienie do katolickich parlamentarzystów Europejskich, 10 XI), ORpol. 4(1983) nr 12, s. 8–9; toż: *Responsabilità dell'Europa nella ricerca della pace e della giustizia nel mondo*, IGP VI, 2, s. 1026–1032.

113. *Nauka w służbie pokoju* (Do Papieskiej Akademii Nauk, 12 XI), ORpol. 5(1984) nr 1–2, s. 23–24; toż: *Agli scienziati: «Il sapere edifica la pace»*, IGP VI, 2, s. 1044–1053.

114. *Lo spettro dell'olocausto nucleare impone la ricerca di una pace stabile*, [Widmo zagłady nuklearnej nakłania do poszukiwania trwałego pokoju] (Do przedstawicieli Paktu Atlantyckiego, 19 XI), IGP VI, 2, s. 1126–1127.

115. *Ból i oburzenie wyrażone przez Ojca Świętego z powodu aktu terroru w Bejrucie* (Apel w sprawie Libanu po Anioł Pański, 23 XI), „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej” 27(1983) nr 8/12, s.194; toż: *Nuovo appello alla preghiera per il Libano*, IGP VI, 2, s. 1162–1163.

116. *Solo una Chiesa che prega in comunione d'amore può promuovere e portare la pace al mondo* [Jedynie Kościół modlący się we wspólnocie miłości może budować i nieść pokój światu] (Do biskupów amerykańskich, 3 XII), IGP VI, 2, s. 1233–1239.

117. *Pokój rodzi się z serca nowego* (Orędzie na XVII Światowy Dzień Pokoju, 8 XII), OŚP, s. 160–170; toż: *«La pace nasce da un cuore nuovo»*, IGP VI, 2, s. 1278–1289.

118. *Jubileusz Odkupienia obchodzony przez intelektualistów* (15 XII), ORpol. 5(1984) nr 4, s. 6; toż: *Anche gli uomini di cultura sono coinvolti solidalmente in un impegno profetico di formazione di coscienze sensibili e capaci di dire «no» all'odio, alla violenza, al terrore*, IGP VI, 2, s. 1352–1360.

119. *Orędzie „Urbi et Orbi” na dzień Bożego Narodzenia*, ORpol. 4(1983) nr 10, s. 32; toż: *Rompere il muro dell'egoismo e dell'odio per raggiungere la pace fra tutti i popoli*, IGP VI, 2, s. 1436–1444.

1984

120. *Pokój rodzi się z serca nowego* (Anioł Pański, 1 I), AP2, s. 272–273; toż: *L'umanità intera si augura di gustare in questo nuovo anno una pace vera*, IGP VII, 1, s. 9–11.

121. *Collaborazione tra Chiesa e Stato per servire il popolo e la causa della pace* [Współpraca między Kościołem i państwem w służbie narodu i sprawie pokoju] (Do ambasadora Burundii, 5 I), IGP VII, 1, s. 22–24.

122. *Nie ma dnia do stracenia. Narody i bloki muszą podjąć dialog* (Do Korpusu Dyplomatycznego, 14 I), ORpol. 5(1984) nr 1–2, s.16–17; toż: *Riproposti il dialogo e il negoziato come uniche strade per giungere a una pace vera*, IGP VII, 1, s. 69–80.

123. *Czego Kościół oczekuje od najmłodszej instytucji Kurii Rzymskiej?* (Audiencja dla Papieskiej Rady do Spraw Kultury, 16 I), ORpol. 5(1984) nr 1–2, s. 25; toż: *Il Papa invita le nuove generazioni a costruire una cultura della pace*, IGP VII, 1, s. 102–106.

124. *Do niezależnych Komisji: Międzynarodowego Rozwoju oraz Rozbrojenia i Bezpieczeństwa* (21 I), ORpol. 5(1984) nr 3, s. 10; toż: *La pace e lo sviluppo lanciano una sfida agli egoismi nazionali*, IGP VII, 1, s. 126–128.

125. *Riconciliazione, pace e progresso si fondano sulla libertà e la giustizia* [Pojednanie, pokój i rozwój bazują na wolności i sprawiedliwości] (Do ambasadora Austrii, 24 II), IGP VII, 1, s. 480–483.

126. *Cooperazione mondiale per difendere la pace* [Współpraca światowa na rzecz obrony pokoju] (Do ambasadora Bangladeszu, 2 III), IGP VII, 1, s. 592–594.

127. *Stolica Apostolska wobec problemów rozbrojenia* (Stanowisko Watykanu na Konferencji Genewskiej, 15 III), ORpol. 5(1984) nr 3, s. 7.

128. *«Pace tra Iran e Iraq. No all'uso delle armi chimiche»* [Pokój pomiędzy Iranem i Irakiem. „Nie” wobec użycia broni chemicznej] (Audiencja generalna, 28 III), IGP VII, 1, s. 863–864.

129. *Il Papa esorta i giovani di Aversa a costruire la cultura della pace* [Wezwanie młodych z Aversa do budowania kultury pokoju] (Do studentów, 29 III), IGP VII, 1, s. 869–872.

130. *L'assistenza religiosa ai militari è strumento di educazione alla pace* [Duszpasterstwo wojska narzędziem wychowania do pokoju] (Do żołnierzy, 9 IV), IGP VII, 1, s. 970–973.

131. *La pace non può essere costruita senza comunicazione e senza dialogo* [Pokój nie może być budowany bez porozumienia i dialogu] (Do uczestników zjazdu Europejskiej Unii Radiowej, 13 IV), IGP VII, 1, s. 1011–1015.

132. *Udienza a deputati del Parlamento Britannico* [Do posłów parlamentu brytyjskiego] (16 IV), IGP VII, 1, s. 1039–1040.

133. *Libertà, rispetto reciproco e apertura di spirito: valori necessari per far risorgere il Libano* [Wolność, wzajemny szacunek i otwartość: koniecznymi wartościami dla odrodzenia Libanu] (Orędzie do Libanu, 1 V), IGP VII, 1, s. 1186–1190.

134. *Orędzie do narodu wietnamskiego* (10 V), ORpol. 5(1984) nr 6, s. 2; toż: *Pace e libertà religiosa per il popolo vietnamita*, IGP VII, 1, s. 1347–1348.

135. *Jesteście dziedzicami mądrości buddyjskiej* (Homilia, Bangkok, 10 V), ORpol. 5(1984) nr 6, s. 21–22; toż: *È responsabilità dei cristiani pregare per la pace, ma anche lavorare concretamente per essa*, IGP VII, 1, s. 1355–1359.

136. *Głosząc Ewangelię pokoju, niesiecie nową nadzieję* (Do biskupów Tajlandii, 11 V), ORpol. 5(1984) nr 6, s. 25–26; toż: *Le giovani generazioni sono sensibili ad un più dinamico annuncio di Cristo*, IGP VII, 1, s. 1382–1386.

137. *Monte Cassino simbolo della volontà di costruire una Polonia sovrana e indipendente in un'Europa libera*. [Monte Cassino, symbol woli budowania Polski suwerennej i niezależnej w wolnej Europie] (Do Polaków w 40 rocznicę bitwy o Monte Cassino, 17 V), IGP VII, 1, s. 1420–1427.

138. *Sprawiedliwość, pokój i radość w Duchu Świętym* (Homilia, Flüeli, 14 VI), ORpol. 5(1984) nr 8, s. 17–18; toż: *Per onorare la propria responsabilità di pace gli Svizzeri guardino sempre oltre i loro confini*, IGP VII, 1, s. 1758–1765.

139. *La vera pace arriverà solo quando i cuori e le menti di tutti si saranno convertiti alla compassione, alla giustizia, all'amore* [Prawdziwy pokój nadejdzie wówczas, gdy serca i umysły wszystkich zwrócą się ku współczuciu, sprawiedliwości i miłości] (Do Rządu i Korpusu Dyplomatycznego Kanady, 19 IX), IGP VII, 2, s. 620–627.

140. *Błogosławieni, którzy wprowadzają pokój* (Homilia, Ottawa, 20 IX), ORpol. 5(1984) nr 9, s. 28–29; toż: *Non bisogna permettere che la coscienza morale dell'umanità si arrenda alla violenza*, IGP VII, 2, s. 644–651.

141. *L'America è se stessa quando serve la pace* [Ameryka jest sobą, gdy służy pokojowi] (Do parlamentarzystów USA, 20 XI), IGP VII, 2, s. 1254–1255.

142. *Pokój i młodzi idą razem* (Orędzie [...] na XVIII Światowy Dzień Pokoju, 1 stycznia 1985), OŚP, s. 171–181; toż: *La pace e i giovani camminano insieme*, IGP VII, 2, s. 1551–1562.

143. *Favorire nel dialogo costruttivo la pace e la giustizia tra i popoli* [Poprzez konstruktywny dialog sprzyjać pokojowi i sprawiedliwości między narodami] (Do ambasadora Belgii, 20 XII), IGP VII, 2, s. 1618–1620.

1985

144. *Przyjmijcie, młodzi przyjaciele, orędzie pokoju* (Homilia, 1 I), ORpol. 6(1985) nr 1, s. 14; toż: «*Giovani amici, accogliete il programma salvifico del Natale e il messaggio della pace*», IGP VIII, 1, s. 3–7.

145. *Pokój i młodzi idą razem* (Po Anioł Pański, 1 I), AP2, s. 381–382; toż: *Alle grandi potenze: la via del negoziato è scelta di saggezza*, IGP VIII, 1, s. 10–11.

146. *Wzajemność, solidarność, współpraca* (Do Korpusu Dyplomatycznego, 12 I), ORpol. 6(1985) nr 1, s. 11–13; toż: *La Chiesa disponibile come luogo di incontro e di dialogo al servizio della causa dell'uomo e della pace nel mondo*, IGP VIII, 1, s. 53–67.

147. *La sintesi tra fede e cultura conduca a una nuova era di pace e di progresso* [Synteza wiary i kultury prowadzi ku nowej erze pokoju i rozwoju] (Spotkanie z przedstawicielami świata kultury, 13 I), IGP VIII, 1, s. 278–293.
148. «*Vi supplico in nome di Dio: convertitevi alla causa della pace*» [«W imię Boże błagam was: nawróćcie się na sprawę pokoju»] (Apel do sił zbrojnych, 3 II), IGP VIII, 1, s. 381–389.
149. *By pokój nie był jedynie brakiem wojny* (Do Korpusu Dyplomatycznego, Lima 3 II), ORpol. 6(1985) nr 3, s. 23; toż: *Il rispetto dei diritti umani garanzia per una vera pace*, IGP VIII, 1, s. 398–399.
150. *Pokój rodzi się ze sprawiedliwości* (Spotkanie z wiernymi, Ayacucho, 3 II), ORpol. 6(1985) nr 3, s. 21–22.
151. *Solo un ordine sociale più giusto può riflettere il volto della pace* [Jedynie bardziej sprawiedliwy porządek społeczny może ukazywać oblicze pokoju] (Do biskupów kolumbijskich, 22 II), IGP VIII, 1, s. 550–555.
152. «*Siete chiamati a costruire la pace*» [«Jesteście wezwani do budowania pokoju»] (Do młodzieży, 30 III), IGP VIII, 1, s. 862–872.
153. «*Il vostro servizio è per la difesa e per la promozione della pace*» [«Wasza służba jest dla obrony i popierania pokoju] (Do młodych żołnierzy, 19 IV), IGP VIII, 1, s. 1073–1076.
154. *Jeśli będziemy milczeć* (Ypres, 17 V), ORpol. 6(1985) numer nadzwyczajny II, s. 21–22; toż: *Da questa terra di cimiteri un'invocazione: donaci la pace, Signore, donaci la tua pace!*, IGP VIII, 1, s. 1445–1454.
155. *Program nadziei* (Do młodzieży, Namur, 18 V), w: *Jan Paweł II w krajach Beneluksu 11 V 1985 – 21 V 1985 i w Liechtensteinie 8 IX 1985*, Warszawa 1987 s. 276–283; toż: *Pace, giustizia, fraternità saranno possibili se perseguite secondo lo spirito di Cristo*, IGP VIII, 1, s. 1500–1510.
156. *Przykład dla całej Europy* (Do władz państwowych i Korpusu Dyplomatycznego, Laeken, 20 V), ORpol. 6(1985) numer nadzwyczajny, s. 37–38; toż: *Gli uomini devono essere educati alla solidarietà perchè possano affermare la dignità e la pace*, IGP VIII, 1, s. 1570–1577.
157. *Kontynent europejski* (Przemówienie w siedzibie Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, Bruksela, 20 V), ORpol. 6(1985) numer nadzwyczajny, s. 38–39; toż: *Europa, fonda il tuo futuro sulla verità dell' uomo e spalanca le tue porte alla solidarietà universale*, IGP VIII, 1, s. 1578–1588.
158. *Aiutate i vostri popoli ad essere protagonisti di pace nel mondo* [Pomagajcie waszym narodom być bohaterami pokoju w świecie] (Do dyplomatów latynoamerykańskich, 31 V), IGP VIII, 1, s. 1689–1690.
159. *Cultura e ricerca scientifica non devono essere complici nella corsa alle armi* [Kultura i badania naukowe nie powinny być współnikami w wyścigu zbrojeń] (Do wspólnoty akademickiej Ca' Foscari, 17 VI), IGP VIII, 1, s. 1892–1897.
160. *Oreddie Ojca Świętego Jana Pawła II do narodu japońskiego* (6 VIII), ORpol. 6(1985) nr 8, s. 23; toż: *Non deve esservi mai più un'altra Hiroshima*, IGP VIII, 2, s. 203–204.
161. *Niestrudzony świadek i głosiciel ewangelicznego orędzia pokoju* (Homilia, 6 VIII), ORpol. 6(1985) nr 8, s. 23; toż: *Il ricordo di Hiroshima ci impegna a*

costruire quella che Paolo VI chiamò «La civiltà dell'amore», IGP VIII, 2, s. 213–214.

162. *Samodzielność, solidarność, pokój* (Przemówienie pożegnalne, Bangi, 14 VIII), ORpol. 6(1985) nr 9, s. 19; toż: *Un problema lancinante in Africa: urge accogliere in spirito di pace e di neutralità i rifugiati in pericolo*, IGP VIII, 2, s. 399–401.

163. *Współodpowiedzialność, solidarność, pokój* (Nairobi, 18 VIII), ORpol. 6(1985) numer nadzwyczajny, s. 12–13; toż: *I programmi ambientali per assicurare cibo e alloggio: modi concreti di promuovere la pace*, IGP VIII, 2, s. 477–484.

164. *Cessi la guerra tra Iran e Iraq* [Apel o zaprzestanie wojny między Iranem a Irakiem] (Audiencja generalna, 25 IX), IGP VIII, 2, s. 770.

165. *Intensificare il servizio alla pace e alla fraternità tra i popoli* [Zintensyfikować służbę na rzecz pokoju i braterstwa między narodami] (Do Zgromadzenia Generalnego ONZ, 18 X), IGP VIII, 2, s. 982–988.

166. *La voce della Chiesa si leva ovunque per proclamare i veri valori della pace* [Głos Kościoła rozlega się wszędzie, aby głosić prawdziwe wartości pokoju] (Do członków Papieskiej Komisji „Iustitia et Pax”, 9 XI), IGP VIII, 2, s. 1221–1225.

167. *Annuncio di messaggi a Reagan e a Gorbaciov* [Przesłanie do Reagana i Gorbaczowa] (Przed spotkaniem Gorbaczow-Reagan, 17 XI), IGP VIII, 2, s. 1279.

168. *Pokój jest wartością, która nie zna podziałów na Północ-Południe, Wschód-Zachód: jest tylko jeden pokój* (Orędzie [...] na XIX Światowy Dzień Pokoju, 8 XII), OŚP s. 182–192; toż: *La pace è valore senza frontiere. Nord-Sud, Est-Ovest: una sola pace*, IGP VIII, 2, s. 1463–1474.

1986

169. *Pokój ludziom dobrej woli* (Homilia, 1 I), ORpol. 7(1986) nr 1, s. 4; toż: *Occorre che l'uomo possa essere sicuro dell'uomo. La pace: condizione del nostro pensare al futuro*, IGP IX, 1, s. 3–9.

170. *Pokój nie jest możliwy bez międzynarodowej solidarności i sprawiedliwości* (Przemówienie do Korpusu Dyplomatycznego, 11 I), ORpol. 7(1986) nr 1, s. 5–7; toż: *All'internazionalismo dell'odio e della volontà di pace*, IGP IX, 1, s. 60–77.

171. *Słowo Chrystusowego Testamentu* (Anioł Pański, 23 III), AP3, s. 65–66; toż: *Vivere da protagonisti l'anno della preghiera per la pace in modo che cresca la grande forza morale del mondo*, IGP IX, 1, s. 845–848.

172. *Dwa rodzaje pokoju* (Przemówienie do uczestników UNIV 86, 24 III), ORpol. 7(1986) nr 3, s. 24; toż: *Ai giovani: «Non abbiate paura di correre il rischio della libertà»*, IGP IX, 1, s. 854–859.

173. *Costruire a tutti i costi la pace e la solidarietà* [Za wszelką cenę budować pokój i sprawiedliwość] (Do Kombatantów francuskich, 26 V), IGP IX, 1, s. 1692–1695.

174. *By móc dokonywać właściwych wyborów* (Do biskupów i świeckich zaangażowanych w międzynarodowym apostołacie wśród żołnierzy, 21 VI), ORpol.

7(1986) nr 6, s. 18; toż: *Testimoniare la fede e costruire la pace*, IGP IX, 1, s. 1884–1887.

175. *List do burmistrza Rzymu Nicōlo Signorello* (29 VI), ORpol. 7(1986) nr 6, s. 21; toż: *Un dialogo universale per costruire la pace*, IGP IX, 1, s. 1981–1983.

176. *Pokój bez sprawiedliwości jest namiastką pokoju* (Do Korpusu Dyplomatycznego, Bogota, 2 VII), ORpol. 7(1986) nr 7, s. 7; toż: *Le società umane saranno giudicate dal contributo dato alla pace*, IGP IX, 2, s. 46–48.

177. *Pokój rodzi się z przebaczenia i pojednania* (Homilia, Bogota, 2 VII), ORpol. 7(1986) nr 7, s. 6–7; toż: *Senza tregua per cammini di pace*, IGP IX, 2, s. 37–45.

178. *Giovanni Paolo II si associa alla preghiera dei cattolici berlinesi* [Jan Paweł II łączy się w modlitwie z katolikami berlińskimi] (W XXV rocznicę zbudowania Muru Berlińskiego, 13 VIII), IGP IX, 2, s. 371.

179. *L'impegno per la pace e la solidarietà umana fondamento morale della condizione militare* [Zaangażowanie w sprawę pokoju i solidarności ludzkiej moralnym fundamentem służby wojskowej] (Do kadetów Alpejskiej Szkoły Wojskowej, 7 IX), IGP IX, 2, s. 548–551.

180. *Żarliwa modlitwa o wielki dar pokoju* (Anioł Pański, 14 IX), AP3, s. 124–125; toż: *Una giornata di preghiera dedicata all'impetrazione del grande dono della pace*, IGP IX, 2, s. 606–607.

181. *Pace e armonia sociale per il popolo irlandese* [Pokój i ład społeczny dla narodu irlandzkiego] (Do ambasadora Irlandii, 15 IX), IGP IX, 2, s. 625–627.

182. *Dopo Hiroshima la minaccia atomica incombe ancora su tutta l'umanità* [Po Hiroszynie atomowa zagłada nadal zagraża całej ludzkości] (Do uczestników Międzynarodowego Kongresu Fizyków, 20 IX), IGP IX, 2, s. 667–670.

183. *Wspólna modlitwa o prawdziwy pokój* (Anioł Pański, 21 IX), AP3, s. 126–127; toż: *La preghiera di quanti credono in un Dio provvidente*, IGP IX, 2, s. 688–689.

184. *Zaangażowanie Kościołów i religii w sprawę pokoju* (Anioł Pański, 28 IX), AP3, s. 129–130; toż: *Le Chiese e le religioni si impegnano per la pace*, IGP IX, 2, s. 746–747.

185. *L'olio della Calabria a S. Francesco per alimentare l'anelito alla pace* [Wotywny olej Kalabrii ofiarowany św. Franciszkowi dla ożywienia płomienia pokoju] (Audiencja dla pielgrzymów udających się do Asyżu, 2 X), IGP IX, 2, s. 771–775.

186. *Apel o zaprzestanie działań wojennych w dniu 27 października* (Lyon, 4 X), ORpol. 7(1986) nr 10, s. 20; toż: *La violenza non ha l'ultima parola nei rapporti tra gli uomini e le nazioni*, IGP IX, 2, s. 803–804.

187. *Światowy ruch modlitwy o pokój* (Anioł Pański, 12 X), AP3, s. 133–134; toż: *La Chiesa cattolica in stato di preghiera per la pace*, IGP IX, 2, s. 1012–1013.

188. «Być razem, aby się modlić» (Audiencja Generalna, 22 X) ORpol. 7(1986) nr 10, s. 6; toż: *Assisi: gli uni accanto agli altri per implorare da Dio la pace*, IGP IX, 2, s. 1144–1153.

189. *Educare le persone alla vera pace* [Wychowywać osoby do prawdziwego pokoju] (Do biskupów Hiszpanii, 24 X), IGP IX, 2, s. 1161–1168.

190. *Necessaria l'incessante preghiera per invocare il dono della pace* [Konieczna jest nieustanna modlitwa dla wyjednania daru pokoju] (Do przedstawicieli ruchu na rzecz pokoju między narodami, 25 X), IGP IX, 2, s. 1199–1200.

191. *Światowy Dzień Modlitwy o Pokój* (Asyż, 27 X), ORpol. 7(1986) nr 10, s. 1, 13; toż: *Nel nostro comune impegno di preghiera rendiamo questa giornata anticipazione di un mondo pacifico*, IGP IX, 2, s. 1249–1253.

192. *Abyśmy nieśli pokój, dając wspólne świadectwo* (Wprowadzenie do wspólnej modlitwy, Asyż 27 X), ORpol. 7(1986) nr 10, s. 16, 18; toż: *Dobbiamo crescere nel rispetto reciproco per offrire al mondo la nostra unione*, IGP IX, 2, s. 1254–1258.

193. *To, co uczyniliśmy dzisiaj, ma dla świata znaczenie życiowe* (Przemówienie na zakończenie Światowego Dnia Modlitwy o Pokój, 27 X), ORpol. 7(1986) nr 10, s. 17–18; toż: *Operatori di pace nel pensiero e nell'azione con la mente e con il cuore rivolti all'unità dell'intera famiglia umana*, IGP IX, 2, s. 1259–1271.

194. *Nucleare, ecologia, genetica: le frontiere della scienza interpellano sempre più la responsabilità dell'uomo* [Fizyka nuklearna, ekologia, genetyka: bariery wiedzy odwołujące się coraz bardziej do odpowiedzialności człowieka] (Do Papieskiej Akademii Nauk, 28 X), IGP IX, 2, s. 1274–1285.

195. *Tam, gdzie nie ma sprawiedliwości, nie może być pokoju* (Homilia, Singapur, 20 XI), ORpol. 7(1986) nr 1, s. 20–21; toż: *La pace mondiale è possibile soltanto con un ordine internazionale giusto*, IGP IX, 2, s. 1501–1508.

196. *Pokój jest owocem sprawiedliwości* (Homilia, Nowa Zelandia, 24 XI), ORpol. 8(1987) nr 2, s. 14–15; toż: *Benedetta questa nazione se fa della giustizia la strada maestra verso il proprio futuro*, IGP IX, 2 s. 1584–1590.

197. *Una nuova visione dell'ordine internazionale contro le minacce alla pace del mondo* [Nowa wizja ładu międzynarodowego wobec zagrożeń pokoju światowego] (Do Korpusu Dyplomatycznego, Canberra, 25 XI), IGP IX, 2, s. 1609–1612.

198. *Nigdy nie będziecie sami* (Do młodzieży, Sydney, 25 XI) ORpol. 8(1987) nr 2, s. 10, 20; toż: *«Giovani dell'Australia, non sarete mai soli nel costruire la pace nella varietà culturale»*, IGP IX, 2, s. 1631–1637.

199. *Rozwój i solidarność: dwie drogi wiodące do pokoju*, (Orędzie [...] na XX Światowy Dzień Pokoju, 8 XII), OŚP s. 193–207; toż: *Sviluppo e solidarietà: due chiavi per la pace*, IGP IX, 2, s. 1885–1899.

1987

200. *Pokój przekracza ludzkie siły* (Do Korpusu Dyplomatycznego, 10 I), ORpol. 8(1987) nr 1, s.7–8; toż: *L'incontro di Assisi testimonia che la pace è di ordine etico e richiede obbedienza alla coscienza e rispetto dei diritti dell'uomo*, IGP X, 1, s. 69–81.

201. *Iraq-Iran: una soluzione equa al micidiale confronto. Libano: evitare una temibile catena di azioni e reazioni* [Iran-Irak: godziwe rozwiązanie wyczerpującego konfliktu. Liban: potrzeba przewyciężenia okrutnego łańcucha akcji i reakcji] (Apel o pokój po audiencji generalnej, 4 II), IGP X, 1, s. 268–269.

202. *Jak dobry Samarytanin z ewangelicznej przypowieści* (Do Korpusu Dyplomatycznego, 3 IV), ORpol. 8(1987) nr 4, s. 23; toż: *La disponibilità al dialogo è un valore che deve ispirare sempre i rapporti tra le nazioni*, IGP X, 1, s. 1007–1009.

203. *Sprawiedliwość i pokój zależą od wszystkich* (Spotkanie z przywódcami politycznymi, Santiago, 3 IV), ORpol. 8(1987) nr 6, s. 13; toż: *Collaborazione e dialogo per il bene della nazione*, IGP X, 1, s. 1031–1033.

204. *Kiedy rządzący stają się rzecznikami pragnienia zgody* (Do Korpusu Dyplomatycznego, Buenos Aires, 6 IV) ORpol. 8(1987) nr 6, s. 18; toż: *La visita in America Latina è un servizio alla solidarietà tra le nazioni*, IGP X, 1, s. 1122–1124.

205. *Jako apostołowie nowej ewangelizacji budujcie cywilizację miłości* (Do młodzieży, Buenos Aires, 11 IV), ORpol. 8(1987) nr 6, s. 27; toż: *Apostoli di una nuova evangelizzazione per costruire la civiltà dell'amore*, IGP X, 1, s. 1256–1265.

206. *Jedyna droga ku zjednoczonej duchowo Europie* (Homilia, Speyer, 4 V) ORpol. 8(1987) nr 8, s. 24–25; toż: *Superare i contrasti internazionali tra i paesi e i blocchi per un'Europa unita dall'Atlantico agli Urali*, IGP X, 2, s. 1593–1602.

207. *Motywy życia i nadziei* (Przemówienie na Zamku, Warszawa, 8 VI), ORpol. 8(1987) nr 5, s. 7; toż: *Ogni violazione dei diritti dell'uomo costituisce una minaccia alla pace*, IGP X, 2, s. 2043–2047.

208. *Orędzie [...]do uczestników Dnia Modlitwy o Pokój na górze Hiei* (24 VII), ORpol. 8(1987) nr 8, s. 1.

209. *Wolność, prawda, służba ludzkości* (Do prezydenta Reagana, 10 IX) ORpol. 8(1987) nr 9–10, s. 24; toż: *Contribuire alla promozione della verità nella carità per consolidare la libertà ed edificare la pace*, IGP X, 3, s. 374–378.

210. *La solidarietà è il culmine dell'autentico progresso e condizione di pace durevole per il mondo intero* [Solidarność stanowi szczyt prawdziwego postępu oraz warunek trwałego pokoju na całym świecie] (Przemówienie w Bazylice, Phoenix, 14 IX), IGP X, 3, s. 496–499.

211. *Riconoscimento dell'interdipendenza e solidarietà tra le nazioni: fondamenti per la costruzione di un'autentica comunità mondiale* [Uznanie współzależności i solidarności między narodami: podstawą tworzenia prawdziwej wspólnoty ogólnoludzkiej] (Detroit, 19 IX), IGP X, 3, s. 662–674.

212. *Wolność warunkiem pokojowego współżycia* (Orędzie [...] na XXI Światowy Dzień Pokoju, 8 XII) ORpol. 9(1988) nr 1, s. 1, 3–4; toż: *La libertà religiosa condizione per la pacifica convivenza*, IGP X, 3, s. 1331–1341.

213. *Pregate perchè cessino gli orrori della guerra* [Módlcie się o przerwanie okropności wojny] (Do młodzieży z Akcji Katolickiej, 22 XII) IGP X, 3, s. 1493–1495.

1988

214. *Od czego zależy prawda i trwały pokój* (Do Korpusu Dyplomatycznego, 9 I), ORpol. 9(1988) nr 2, s. 16–17.

215. *Liban chce żyć* (Homilia, 2 II), ORpol. 9(1988) nr 2, s. 21.

216. *Chrystus jest królem pokoju* (Homilia, Suazi, 16 IX), ORpol. 9(1988) nr 9, s. 16–17.

217. *Apeluję o międzynarodową solidarność z Mozambikiem* (Homilia na „Estadio de Machava”, Mozambik, 18 IX), ORpol. 9(1988) nr 10–11, s. 25–26.

218. *Jeżeli Europa chce pozostać sobie wierna* (Do Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europejskiej, Strasburg, 8 X), ORpol. 9(1988) nr 10–11, s. 5–6.

219. *Przyszła zjednoczona Europa* (Przemówienie na forum Parlamentu Europejskiego w Strasburgu, 11 X), w: *Wizje Europy. Materiały dyskusyjne*, Warszawa 1989, s. 43–49.

220. *Kościół wobec rasizmu. W trosce o pogłębienie braterstwa między ludźmi* (Papieska Komisja „Iustitia et Pax”, 3 XI), ORpol. 10(1989) nr 1–2, s. 5–9.

221. *Poszanowanie mniejszości warunkiem pokoju* (Orędzie [...] na XXII Światowy Dzień Pokoju, ogłoszone 1 stycznia 1989 r), ORpol. 9(1988) nr 12, s. 1, 32.

1989

222. *Życzymy, aby był to rok pokoju, sprawiedliwości, solidarności* (Homilia Noworoczna, 1 I), ORpol. 10(1989) nr 1–2, s. 3.

223. *Transcendentne podstawy godności i praw człowieka* (Do Korpusu Dyplomatycznego, 9 I), ORpol. 10(1989) nr 1–2, s. 11–12.

224. *Wolność religijna, teoria, rzeczywistość, nadzieje* (Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, 19 I), ORpol. 10(1989) nr 1–2, s. 13.

225. *Zasada międzynarodowej solidarności* (Do Korpusu Dyplomatycznego, Lusaka, 3 V), ORpol. 10(1989) nr 4, s. 25; toż: *Speranza di pace e di progresso*, „La Traccia. L'insegnamento di Giovanni Paolo II” 10(1989) nr 5, s. 463–465.

226. *Apel Papieża o ratowanie Libanu* (15 V), ORpol. 10(1989) nr 5–6, s. 1.

227. *Orędzie [...] do Zgromadzenia Ogólnego ONZ zebranego na III Nadzwyczajnej Sesji poświęconej rozbrojeniu* (31 V), ORpol. 10(1989) nr 7, s. 1, 18.

228. *Światowy Dzień Modlitw o pokój* (Specjalne posłanie Ojca Świętego [...] do uczestników Światowego Dnia Modlitw o Pokój, 1 IX), ORpol. 10(1989), nr 8, s. 1; toż: *Un segno di solidarietà un germe di speranza*, „La Traccia. L'insegnamento di Giovanni Paolo II” 10(1989) nr 9, s. 891–892.

229. *List apostolski [...] z okazji pięćdziesiątej rocznicy wybuchu II wojny światowej* (1 IX), ORpol. 10(1989) nr 8, s. 3–5.

230. *List [...] do Konferencji Episkopatu Polski na pięćdziesięciolecie wybuchu II wojny światowej* (1 IX), ORpol. 10(1989) nr 8, s. 5–6

231. *Do wszystkich muzułmanów w sprawie pokoju [w Libanie]* (napisany 7 IX), ORpol. 10(1989) nr 9 s. 3; toż: *Tacciano le armi*, „La Traccia. L'insegnamento di Giovanni Paolo II” 10(1989) nr 9, s. 974–975.

232. *List [...] Do wszystkich biskupów Kościoła katolickiego w sprawie pokoju w Libanie* (napisany 7 IX), ORpol. 10(1989) nr 9, s. 1, 3; toż: *Ancora una volta*, „La Traccia. L'insegnamento di Giovanni Paolo II” 10(1989) nr 9, s. 972–973.

233. *Pokój z Bogiem Stwórcą – pokój z całym stworzeniem* (Orędzie Jego Świątobliwości Papieża [...] na XXIII Światowy Dzień Pokoju, napisany 8 XII), Watykan 1989, ss. 15.